

D. Catharinae Virginis et Martyris, Pragae 1710 (Strahovská knihovna řádu premonstrátů, sign. AM X. 33).

- ¹⁸⁾ První vydání Michnovy Duše v očišticovém ohni pochází z roku 1643 – vyšlo pod názvem Pošta v smutku na koni ohnivém (Knihopis č. 14 211); Knihopis dílo uvádí jako anonymní, zřejmě kvůli odlišnému incipitu písně (text písně ve vydání z roku 1643 je totiž rozšířen o úvodní sloku).

Mkrutná smrt, přehrozná smrt střely své natáhne, ráni mladé, ráni staré, žádného nešahuje, po všech cíli, po všech střili a nedá s sebou hrátí, nýbrž chce vzdycky brátí. Jak mladenci, tak mladice, jak dědkové, tak babice, řemeslníci, řeholníci, císařové, papežové, bohatí i chudí, jakmile zapíská na své kostilavé dudy, musí skákat tudy, žádného nepustí jinady. *Est commune mori, mors nulli parcat honori, neplatí tu urozenost neb vhlídnost a zasloužilost, všeckny dere, všeckny pere, až všeckny z světa sebere.*

Z té příčiny smrt rozličným věcem od učených se přirovnává. Brzo hlavnímu rybáři, který netoliko lapá drobné mřenky neb vovesníčky, ale také veliké štiky a lososy, velryby a těm podobné veliké ryby.

Již má jméno sekáče, nebo jako sekáč nejen toliko kosou svou seče malé travíčky pro nasycení kravičky, aby dojná byla, ale i také seno veliké a dozralé pro svou kosu bere a vleče; tak i smrt netoliko dětí, mladenečky a panenky, ale i šedivé dědy z dané sobě moci dědí a na zasloužilou šedivinu nehledí.

Jiným smrt přichází na způsob zkušeného kuželního hráče, který kteroukoliv kuželku buďto samotnou, aneb spojenou beze vši chyby srazí a nejen toliko na sprostné kuželky, ale i na krále, a to nejvíce dorazí; tak i smrt netoliko sprosté sedláky, ale i také vysoce urozené jonáky, vladaře a pány koulí svou z místa kuželního tohoto světa vyrazí.

Některí smrt hromu připodobňují, nebo jako hrom bez ohledu jak do nízkých chalup, tak do vysokých zámkův a vznešených palácův pere a tluče, všeckno rozráží, drtí, rozhazuje i také tráví a zapaluje, tak i smrt všeckno boří, všeckny bere, všudy pere. Nedá se zlatohlavným provázkem chytiti, jako chycený byl skrze Judith Holofernes, skrze Esteru Ašverus, skrze Dalihu Samson. Nedbá na pletené vlasy, neváží sobě naručnice, naušnice, perlové okrášlení, stříbrné neb zlaté pasy, neobměkčují ji plačtivé a žalostivé hlasy, sloveni: zlato a bláto, perle a mláto v ní jedvostejně platí, aniž se kdo všeobecního uložení nevyhnutelné smrti vyplaší.

Pročež proti té není žádné spomožení, žádné lékařské umění, žádné bylinek mocnosti neb zlata oučinnivosti, mudrcův ostrovtípnosti, když čas přijde, duše z těla vyjde a půjde do věčnosti.

Damascen Marek, Troji chléb nebeský pro lačný lid český, od Písma svatého, sněšení nábožného, učitelův církevních a Otcův svatých vyplýčený a k nedělnímu občerstvení všem milým vlastencům představený..., 1728

Jistý zeman tázal se jedenkrátě jistého plavce, jakou by smrti jeho otec, děd a praděd z toho světa sešel. Odpověděl plavec, že se všickni v moři potopili. Na to řekl zeman: Kdybych já v tvém stavu byl, tak by mě žádný člověk více na vodu nepřivedl. Tázal se šířať naproti toho zemanu, kde jsou jeho předkové zemřeli. Můj otec, odpověděl zeman, na své posteli umřel, též podobně můj děd a praděd. Tak bych já tedy, řekl plavec, kdybych v pánovém stavu byl, v žádné posteli nechtěl více ležeti. Moudrá odpověď! Ano, nechť člověk činí, co chce, předci smrti nikoli neujde.

kolo roku 1618 v Polsku v jistém klášteře (který se však z důkladné příčiny zamlčuje) dva duchovní do veliké rozepře a nepřátelstva upadli, a ačkoliv toho hněvu nějaké dost malé slovo počátek bylo, předce z tak malé jiskry veliký oheň smrtedlného hněvu a nenávisti v srdcích těch dvou duchovních vznikl a povstal. Mezitím v brzkém čase roznemohl se těžce jeden z nich, aby ale nebe příčinu nemělo ty dva nepokojný duchovní z počtu vyvolených vyvrhnouti, nechal nemocný duchovní k sobě svého nepřítele povolati. Přišel požádaný spoluduchovní, ku kterému nemocný takto jest promluvil: Milý bratře! jsme lidé a býváme často od hněvu přemoženi. Přiznávám se, že jsem proti tobě ne jako bratr (jak příslušelo), ale jako nepřítel se choval a tebe nenáviděl, hle, já se ubírám na cestu věčnosti a nedlouho trvati bude, že se musím před spravedlivého Soudce postavit, toho ale chci a žádám sobě milostivého míti, pročež prosím tebe, abys mně odpustil, co jsem proti tobě a lásce bratrské kdy prohřešil, daruj mně na tu cestu věcnou odpustění mého provinění; co se mne teje, všechno tobě milerád odpouštím, já chci a srdečně sobě vinšuji šťastně z tohoto světa vykročit a nic takového na věčnost s sebou vzít, co by mne těžké před Bohem odvodování činili a bránu nebeskou zavřít mohli. Těmi a podobnými slovy mluvil nemocný k svému nepříteli a žádný z přítomných nepochyboval, že se ten jeho protivník jakožto jeho spoluduchovní bratr z té řeči pohne, jemu z gruntu srdce odpustí a řekne: Jdi k věčnosti, milý bratře, jako ty nemáš nic proti mně, též já proti tobě nic nemám, tak taky doufám, že Kristus nám při tom přísném soudu nemilostivý nebude, nýbrž časem i já se tam dostanu, kam ty nyní ubíráš se chystáš, totižto do vlasti pokoje, kde vyvolení Boží jednoho srdce a jedné mysle jsou. Podobná odpověď od toho duchovního mohla a měla k očekávání býti, ale hrozná věc k slyšení! Místo bratrské lásky, kterou měl bratru svému duchovnímu prokázati, vzhledl na něho zúrívýma a hněvuplnýma očima, řkouce: Ty číň, co chceš, ty můžeš z tvého srdce hněv a nenávisť proti mně složit a mně odpustiti, nebo ne, u mě jest již ustanove-

no, že tobě nikdy více nechci odpustiti. Ty slova jak nemocný zaslechl, celý se v svém obličejí proměnil a v srdci předešlý hněv a nenávisť proti svému bratru duchovnímu obnovil, řkouc: Tak i já nechci své slovo držeti, které jsem prvé propověděl, a chci, by ničím byly, jako bych je nikdy byl nemluvil. To jak propověděl, bez dalšího pokání ducha vypustil a přímo v to místo na věky nešťastné se odebral, kde ustavičný hněv a nenávisť přebývá.

V krátkém čase nato, když duchovenstvo v tom klášteře při stole sedělo, přišel ten zatracený duch a se před ty shromážděný duchovní postavil, jehožto pohlezení přehroznou bázeň a strach jim způsobilo, při začátku nemluvil slova, nýbrž po všech strašlivým vzezřením hleděl, a jak toho svého nepřítele mezi nimi zhlídl, rozkázal jemu ihned od stolu vstáti a k němu doprostředka se postavit. Ach, kdo může vypsati strach a bázeň toho bídného duchovního, kterého se ty slova tejkaly? On plný hrůzy počal se skrývati a svých spolubratrův duchovních se držeti, žádal a nanejvýš prosil, aby mu v tom hrozném nebezpečení ku pomoci přispěli, ale všechno nadarmo, musel k němu od stolu doprostředka vystoupit, a jak k tomu zatracenci přistoupil, promluvil k němu ten duch těmito strašlivými slovy: Ty proklatý bezbožníku, ty jsi příčina mého věčného zatracení, poněvadž jsi mně nechtěl odpustiti, tak jsem zase v mém srdci hněv a srdečnou nenávisť proti tobě obnovil, a proto, jak sem zemřel, ihned do propasti pekelné odsouzen byl, tobě tedy mé na věky trvající muka musím přičítati, pod tedy sem a zakus se mnou to, co já trpím, buď mým zatraceným společníkem v pekelném ohni, kterého oba dva na věky věkův zproštění nebudeme. Nato uchopil toho strachem polomrtvého svého duchovního bratra a jej k sobě tak hrozně přitiskl, že hned duši z těla jeho vytlačil a s sebou do toho na věky nešťastného místa zanesl, tělo ale co uhel černé k hroznému divadlu všem přítomným na tom místě ležeti zanechal.

Co to vyznamenává, když někoho k poslednímu soudu voláme?

Poněvadž apelací k zastání nevinných ustanovená jest, tak by se skoro mnohý domnívati mohl, že dovoleno jest druhého k soudu Božímu volati; jakož taky mnoho příkladův máme, že spravedlivý Bůh takové odvolávání na soud Boží přijal a častokráté toho v jistou hodinu aneb jistého dne, kterého druhý k soudu Božímu provolával, náhlou smrtí z tohoto světa na onen pojal.

Příklad. Patricius Ochelius, biskup v Hybernii, byl pro víru katolickou od vladaře nespravedlivě k provazu odsouzen, odvolával se nevinný biskup k soudu Božímu, aby při něm vladař v patnácti dnech se dostavil. Co se nestalo? Čtrnáctý den nato opakovaně vladař náhlou smrtí zemřel.

Jan Turso, velmi nespravedlivý soudce, odsoudil jednoho k meči dříve, než jej právně vyslechl; ten ubohý k smrti odsouzený žádal vyslyšán býti, to ale když mu soudce odepřel, padl on před tím tyranem na svá kolena, řka: Poněvadž ty, nespravedlivý soudce, mně můj život nevinně odnímáš, tak tedy tebe nyní zůvi, aby si se se mnou k soudu Božímu postavil. Jak tomu nevinně odsouzenému hlava statá byla, ihned v tom okamžení ten nespravedlivý soudce z koně svého mrtvý dolu spadl.

Ferdinand, král v Kastellu a Legionu, rozkázal beze vši příčiny dva vzáctný, urozený pány z jedné skály dolu svrhnouti; oni povolali krále, aby se v třicátý den k soudu Božímu postavil, nato roznemohl se král a třicátýho dne taky ze světa sešel.

Jistý arcikníže rakouský, Rudolf jménem, poručil jednoho rytíře bez příčiny utopiti; ten před svou smrtí povolal toho arciknížete k soudu Božímu, aby se tam v roce a dnu postavil. Smál se tomu kníže a řekl: Dobře, jdi jenom napřed, však já za tebou přijdu. Ten rytíř byl utopen, arcikníže ale zimnicí obklá-

čen, upamatujice se na to povolání k soudu Božímu, řekl: Můj čas smrti přišel, já se musím k soudu postavit; a nato zemřel.

Generál Wallštejn maje podezření, však bez gruntu, na nejvyššího z Fahrenbachu, jako by on v Ingolštátě nějaké tajné srozumění měl s králem švejským Gustavem Adolfem, nechal tehdy Wallštejn toho obršta do města Řezna povolati a jemu tam hlavu veřejně stíti. Stalo se ale, že Fahrenbach, když kat ránu vedl, hlavu sklonil, a tak nětco málo v hlavu raněn byl. Nato ze země povstal, jednoho popravního služebníka jeho poboční malou zbraň uchopil a s tou kata z lešení dolu sehnal. Poněvadž ale Wallštejn, ačkoliv se mnozí za něj přimlouvali, jemu život darovati nechtěl, nýbrž skrze více katův jej na kusy rozsekati nechal, pročež v těch ouzkostech smrti postavený Fahrenbach Wallštejna k soudu Božímu povolal, aby se tam dříve, než rok a den vyjde, k počtu vydání postavil. V témž roku Wallštejn od jednoho šotlandského hejtmana v Chébu neb Egru na svém zámku s kopím prohnáný bídne zahynul.

Je-li pak dovoleno někoho na ten způsob k soudu Božímu povolati?

Vesmés není dovoleno, protože se to větším dílem stává z nenávisťi, hněvu a pomsty. Nebo praví Bůh skrze svatého Pavla k Římanům v kapitole dvanácté: Mné pomsta, jáť odplacím každému.

Martin Prugger, Kniha naučení a příkladův, v kterých, ačkoliv sprostě, však světle, ale i důkladně se představuje celý katechismus..., 1758

Toho přehrozného Božího soudu všickni, dokud živi jsme, máme se báti, jako se bál svatý Jeroným, an takto o sobě mluví: Kolikráté myslím na soudný den, tolikráté celým tělem se třesu! Buď že jím, neb piji, neb nětco jiného činím, vždycky se mi zdá, jako by v mých uších zněla ta přehrozná trouba: Vstaňte, mrtví, poďte k soudu! Tyž trouby hrůzu svatý Jan Damascenský takto v podobenství vypsál: Byl, dí on, je-

den bohobojný král, který když se vezl na voze, potkav se na cestě se dvěma otrhanými a vyzábými řeholníky, rychle skočil z vozu a před nimi na kolena padna, od nich požehnání žádal. Potom vstav, laskavě je objímal. Mrzelo to některé dvořany, jenž soudili, že by tím královské důstojenství zlehčil. I pobidli jeho bratra, aby ho z strany toho napomenul, aby se tak více neponižoval. Vyslyšev král napomenutí bratrovo, odbyl ho krátkou a pochybnou odpovědí. Byl pak v té zemi obyčej, že když někdo byl od krále odsouzen na smrt, posilán býval biřic s troubou, z jehožto smutného zvuku poznával hospodář, že umírá má, pročez ta trouba sloula troubou smrti. I poslal jednou u večer král takového biřice s troubou, aby před domem bratra králova zatroubil a tím dal návěští nastávající smrti. Což když se stalo a bratr králův zaslechl tu jistou troubu, náramně se lekna, celou noc nespál, ale celý čas v smutku a hořekování s svými domácími strávil. Na ráno pak s manželkou i s dětmi i se vši čeledí v smutkovém oděvu přišel ke dveřím paláce královského, aby uslyšel ozel smrti. Připuštěn jsa, králi hned padl k nohám, za odpuštění prosil, jestliže v čem, nejša sobě povědom, proti němu zavinil. Vída král strachy odpoilu mrtvého, káže mu vstáti a takto dí: Takliž tě, bratře, ač nevinného, jeden zvuk trouby zděsil a zkormoutil, že si k mým nohám padl? Ježto si mně za zlé měl, že jsem ponížene pozdravil ty, jenž by se za mne u svrchovaného soudce, Boha, přimluvíli, to jest, co sem tobě chtěl tím troubením navrhnouti. Pakliž se tak velice bojíme smrti časné, čím více se máme báti smrti té, kteráž bude v pekle věčně trvati? A po tom spasitedlném napomenutí od sebe jej pustil.

Matěj Václav Šteyer, Postilla katolická na dvě částky rozdělená, nedělní a sváteční, aneb Vejskladové na evangelia, kteráž se podie řádu a obyčeje svatě římskokatolické církve na každou neděli a na každý svátek v slavném českém království a markrabství moravském zasvěcený přes celý rok čítají..., 1691

· 37 ·

Když sedlák udeří sedláka, arest nějaký nebo pokutu uloží jemu práva. Když pak udeří svobodného pána neb hraběte, galery zaslouží, když pak kněze, jest vyobcovaný, pakli krále, není na tom světě ani kata, ani smrti takové, jakou by zasloužil ten přestupce. Z čehož zavírám: kdo krále neskončené moci udeří, neskončeného trestání a bití zaslouží. Každý pak hříšník to činí, když hřeší, tak tehdy každý *reus est gehennae ignis*, hoden jest ohně a bití neskončeného, poněvadž všecké tři osoby Božské neskončeně hříchami co pěstí bití se opovážil. Ó běda hříšníkům v pekle! Tam, tam křičeti jedenkaždý bude: *Confitebor tibi, quoniam terribiliter magnificatus es*, chváliti budu a musím tebe, Pane, nebo jsi divně zveleben. *Percussisti, nec es misertus*, zbil jsi nás, aniž jsi se smiloval. V nebi pak se uslyší hlas od vyvolených spasencův pocházející: *In multitidine gloriae tuae deposuisti adversarios tuos*, v množství slávy tvé podvrátil jsi nepřátele tvé. V množství slávy, to jest v tvé spravedlnosti, pro kterou i v pekle má se tobě sláva dávat, nebo jak píše učitel anjelský: *Sicut caelum sideribus, sic infernus dammatis ornabitur*, jak nebe hvězdami, tak se pekle okrášlí zatracenými dušemi. Ó nešťastné duše! Zachovej nás všechny Bůh od takové ozdoby, která se držeti bude při Božské spravedlnosti, aniž pak a trápení při zatracených a hříšnicích, nebo: *omnis, qui tetigerit*, každý, kdo se dotkne Boha a člověka, *reus erit gehennae ignis*, hoden bude ohně pekelného.

Znamenejte dobře: ohně pekelného, praví, bude jedenkaždý hříšník hoden, nebo když to slovo oheň pekelný slyšíte, nemusíte mysliti, že ten ukrutný oheň ani horší, ani průdší, ani snad pálčivější není než náš. Blahoslaveni by byli zatracení v tom našem ohni, který, jak učí svatý Augustýn, *pictus est in comparatione ignis infernalis*, oheň jest malovaný proti pekelnému. Co víc? Ten náš jest od Boha stvořený, aby nám svítil, onen na věky jedné jiskry světla ze sebe nevydá. Ten náš jest

jasný a krásný, onen strašlivě tmavý, který *tenebras exteriores*, zevnitřní temnosti nazývá Duch svatý. Náš oheň nás v zimě zahřívá, pekelný nejenom páli, ale co největší mráz spolu studí. Náš nám jídlo vaří, pekelný záby a ještěřky, hady a draky za pokrm strojí. Náš oheň tak páli, až co páli, spáli, pekelný nesylychaně páli, a ani vlásku na všech zatracencích nespáli, nýbrž na věky pálití, na věky škvařítí, na věky hříšníky pécti bude, a to mnohé pro jeden hřích smrtedlný, pro jedno hanebné makání, pro jednu krádež, pro jedno rouhání, pro jeden hněv, pro jedno pomlouvání, pro jednu chlípnost a tělesné milování. Ó hříchu! ó prokletý hříchu, který ten oheň zapaluješ!

Bohumír Hynek Josef Bílovský, Cantator Cygnus,
N neri's Ipse sVI, Mortis beatæ traDitor..., 1720

Bako živi do pekla, tak zaživa do nebe mnozi přichází. Dva svaté Písmo oznamuje, kteří do nebe vtrženi byli: jeden Starého, onen Nového zákona, totiž David a Pavel. Tí vzati do nebe ne tělem, ale duchem, předivně viděli věci. Vřak ani David, ani Pavel, co tam viděli, známé neucinili. David toliko jeden řádek zapsal, Pavel dva. Davidův řádek jest tento: *Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax*. Já jsem řekl u vytržení mém: Vřelický člověk lhář. Pavla pak onen: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis descendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt eum*, oko nevidalo, ani ucho slychalo, ani na srdce lidské nevstoupilo, co jest připravil Bůh těm, kteříž jej milují. David když na horu před tu slávu a majestát nikdy nevidaný vtržen jest a ji tak vysokou a převelikou viděl, zaražen jest, že nevěděl, co promluvit. Je-liž možná, řekl, aby ta sláva pro člověka připravená býti měla, je-liž to, co my jmenujem na světě slávou a perem vypisovati chceme? Strlíme do terče a mnoho míl se chybuje, ta sláva nikoliv vypsati se nemůže, co se o ní povídá, všecko terče chybuje. Kdo o ní mluví a vychvaluje, více lže, nežli pravdu přednáší. *Omnis homo mendax*, vřelický člověk lhář. Nebo kdo věci nevymluvné snází

se vyložití, nemaje dostatečných k tomu slov, lháti musí. Ne že pravdy jest nepřítel, než že ji, jak jest, vysloviti nikoliv nemůže. Slepému člověku nikdá dosti vypsati nemůžeš, co jest slunce, sluch a fantazie toho vyobraziti sobě nemůže, co se nevidí. Jestli slepý někdy oči otevře a na to slunce vypsané se podívá, řekne: Koncept můj prve umrlý byl, nikdy jsem takovou krásu té planěty býti se domníval. Dříveji píku tak dlouhou najdeš, s kterou slunce dosáhneš, nežli slávu nebeskou vyzkoumáš. Co o ní mluvíme, to mluvíme, co nás víra vyučuje, věříme, ale nevidíme. Víra mnohé firhaňky před sebou má visící, vidíš před nima, co jest na světě, nevidíš za nima, co jest v nebi. David nebe toliko spatřil, do něho jako do pokoje, kde komedie se drží, nakouknul a hned navrátit se na zem zase musil. I proč medle jak on, tak Pavel aspoň jeden den, aspoň jednu hodinu tam nezustal? Proč neřekl s Petrem: *Domine, bonum est nos hic esse, si vis, faciamus nobis tria tabernacula*, Pane, dobře jest nám zde býti, chceš-li, udelejme tuto tři stánky, tobě jeden, mně, Davidu, jeden, Pavlovi jeden? Příčina jest: kdyby David a Pavel déleji byl zustal, pro velikost slávy duše jejich z těla by byla vystoupila, v kterém jakožto smrtedlném a neoslaveném zustati déleji by nemohla. Staří předkové na hvězdy nikoliv patřiti nedopouštěli z té příčiny, že blesk takový oči zaráží a jim nemálo škodí. Jestli hvězda nočním světlem svým tělo zaráží, zdáž celá nebeská sláva celého člověka nebude tratiti?

David vřak, vidě jednou nebeskou slávu v jednom okamžení, poznal ihned, jakým způsobem ty brány nebeské se dobývají. *Calicem salutaris accipiam et nomen Domini invocabo*, kalich spasení vezmu a jméno Páně vřývati budu. Vem kalich trpkosti, ta trpkost obměkčí její brány a závory. Med nebeský po pelunce se pije. Ocet Kristus i před hodinou smrti musel pít, když již celý kalich trpké pelunky, od anjela představený, jest vypil. Tak David když o slávě nebeské mluvit nechtěl, aby neselhal, aspoň, jak se dobývat má, pravdivou cestu pověděl. Zrno horčičné kříže tvého snyst musíš, jestli jej vyplješ, spasení od sebe vyvrhneš. Řekl jeden: Jestli pravda jest,